

УДК 374.7(73)

СЕРВІС-НАВЧАННЯ В АМЕРИКАНСЬКІЙ ОСВІТІ ДЛЯ ДОРΟΣЛИХ

Наталія Горук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна*

Описано сервіс-навчання як сучасну педагогічну методику запровадження освіти для дорослих у США. Розглянуто розвиток сервіс-навчання в історичному контексті освіти для дорослих, а саме її підвиду – громадської освіти. Практичне втілення сервіс-навчання проаналізовано на прикладі Регіс-університету США (Regis University, USA).

Ключові слова: сервіс-навчання, освіта для дорослих, громадська освіта.

Минуле десятиріччя в освіті США характеризується виникненням нової революційної педагогіки з потенціалом трансформувати існуючу сьогодні парадигму освітянської практики й організацію навчання освітніх закладів та установ. Це – сервіс-навчання. Сьогодні існує багато визначень сервіс-навчання, проте в основі їх завжди лежить твердження, що це – навчальна методика, яка поєднує громадську діяльність (сервіс або служіння громаді) й академічне навчання в освітньому закладі (навчання). Така методика дає змогу студентам глибше, ґрунтовніше вивчити і зрозуміти предмет за допомогою практичного застосування знань, набутих у класі шляхом залучення до волонтерської роботи в місцевих громадських організаціях. Таке навчання має подвійний позитивний результат: поліпшення знань і зростання громадської свідомості студентів, а також допомога громадам. Сервіс-навчання можна охарактеризувати також як навчальний або практичний досвід, який веде до отримання кредитів або навчальних залікових одиниць. Протягом такого навчання студенти беруть участь у запланованій та організованій діяльності, що відповідає потребам вище-зазначеної громади. Це дає їм змогу ближче зрозуміти предмет і розвиває почуття громадської відповідальності.

На конференції Американської асоціації з вищої освіти, що відбулася у Вашингтоні, дістрікт Коламбія (District Columbia) 1994 року, вперше було виголошено промову, де термін „сервіс-навчання” отримав своє визнання та право на існування. Ідея, проголошена на конференції, була втіленням мрій та праці багатьох освітян, які працювали над інтеграцією громадської діяльності з академічною місією американських коледжів та університетів, розглядали громади як величезний навчальний потенціал для студентів і

працювали над “легалізацією” *сервіс-навчання*, тобто його визнання та запровадження у вищих освітніх закладах.

Що ж називають сьогодні *сервіс-навчанням*? Чи справді можна вважати цей феномен новим методом навчання в США і як на практиці втілюється *сервіс-навчання* у життя? Спробуємо відповісти на ці запитання, розглянути зазначені проблеми в контексті освіти дорослих в США, а також проаналізувати їхні історичні передумови.

Мета нашого дослідження: ознайомлення із сутністю сучасного *сервіс-навчання* у США, а також розгляд окремих методичних шляхів його застосування у педагогічній діяльності. Завдання дослідження: розкрити характерні ознаки, потенціал і можливості *сервіс-навчання*; розглянути історичні його передумови та розвиток у контексті розвитку освіти для дорослих у США, зокрема громадської освіти; описати можливі варіанти практичного застосування *сервіс-навчання* на прикладі програм і курсів для дорослих у Regis University (США).

Однією з найважливіших передумов виникнення *сервіс-навчання* в США було бажання багатьох освітянських лідерів і службовців зміцнити зв'язки між місцевими громадами, а також надати студентам можливість навчитися етиці сервісу, що стане важливою і корисною навичкою впродовж усього життя. Це бажання також відповідало духу останніх постанов ЮНЕСКО, у яких зазначалося про запровадження освіти впродовж життя (lifelong education). *Сервіс-навчання* стало живильною силою для освітніх реформ у США. Для багатьох освітян це творчий метод пов'язати абстрактні дисциплінарні знання з реаліями щоденного життя, для громадської організації це можливість взяти активну участь у процесі вищої освіти та механізм для виявлення талантів студентів-волонтерів. Для студентів це чудова можливість виявити не лише свій розумовий, а й душевний потенціал. Це також альтернатива класичній педагогіці, яку Паоло Фрейє, відомий бразильський філософ і теоретик освіти для дорослих, назвав „банківським методом навчання”.

Однак назвати *сервіс-навчання* новим досягненням педагогічної практики США було б неправильно і навіть помилково. У передмові до праці Тімоті Стентона *Service Learning* Гудвін Лью зазначає, що ця концепція є результатом прагматичної філософії Джона Дьюї (John Dewey), продовженням програм для дорослих при університетах, громадських ініціатив та руху за громадянські права у 60-х роках ХХ ст.[1]. Досліджували *сервіс-навчання* у цьому контексті, аналізуючи існуючі види освіти для дорослих в США, розглядаючи *сервіс-навчання* як удосконалену і трансформовану версію одного з видів громадської освіти для дорослих другої половини ХХ ст.

Освіта для дорослих посідає значне місце не лише у формальних освітніх установах, а й у „неформальних”, тобто в різноманітних підприємствах, організаціях, клубах, які вважають навчання однією зі своїх місій. Освітні програми та курси, що “оселилися” на теренах громадських неприбуткових організацій, часто називають громадською освітою чи освітою у громаді, або неформальною освітою (community education, nonformal education).

Сьогодні існує багато визначень освіти для дорослих у США, дослідники то розширюють її межі до краю, то звужують, заперечуючи один одному. Наявні значні розбіжності у трактуванні *сервіс-навчання* між поглядами Північної Америки і Європи. Це власне і є однією з найяскравіших її ознак, оскільки зміст освіти для дорослих визначається передусім соціальними умовами, в яких вона розвивається.

Ті зміни, які відбуваються у сучасному світі, а саме збільшення вікового цензу населення, перенасичення ринків праці особами жіночої статі, часті кар’єрні зміни в житті особистості, що зумовлені вимогами часу і досягненнями науки і техніки, наявність вільного часу та зростання доходів населення, приводять до змін в освіті та виникнення її нових напрямків, видів і шляхів запровадження. Освіта не розглядається тепер як підготовка до продуктивного дорослого життя, це тривала життєва необхідність як для особистісного, так і для соціального добробуту. Роль освіти для дорослих у цьому тривалому процесі навчання впродовж усього життя зростає відповідно до змін у самому суспільстві та нових вимог часу. Тому визначення освіти для дорослих у цьому швидкоплинному і змінному процесі є одним з найважливіших завдань для освітян зазначеного напрямку.

Освіта для дорослих є наукою визначень і явищ, які так чи інакше пов’язують з навчанням дорослих заплановано та цілеспрямовано. Відомі дослідники освіти для дорослих у Північній Америці Меріам і Брокет у своїй праці “Професія і практика освіти для дорослих” [2] подають визначення та пояснення термінів, які найчастіше вживаються для опису та визначення освіти для дорослих, чи замінюють цей термін у працях інших дослідників. Це, наприклад, широкоживаний в Україні термін *розвиток людських ресурсів (human resources development)*, що в США найчастіше означає навчання чи перекваліфікацію дорослих на робочому місці, *комп’ютерне навчання на відстані (distance education)*, *тривала чи продовжена освіта (continuing education)*, що пропонує дорослим ступені, звання та кредити у вільний від роботи та зручний час. *Базова освіта (basic education, adult literacy)*, чи навчання грамоті, має на меті засвоєння дорослим населенням базових понять і навичок, чий освітній рівень не відповідає вимогам середньої школи, комп’ютерні основи для осіб, що бажають поглибити свої знання, літературні класи, вивчення іноземних мов для емігрантів та ін.

Терміни, які за Меріам і Брокет [3] є дуже популярними в освітній практиці і починають широко застосовуватися в США сьогодні це – *неформальна (nonformal)* та *інформальна (informal)* освіти. *Інформальна* освіта – це незапланована діяльність, що базується на попередньому досвіді особистості, “випадкове” навчання, що трапляється у повсякденному житті людини, а *неформальна освіта* – це будь-яка організована діяльність, що відбувається за межами формальної освітньої системи, що є свідомо спрямована на досягнення конкретних навчальних потреб і цілей, а також покликана служити конкретній групі населення [3, с. 25]. Цей вид освіти, визначений Кумбсом як неформальна освіта, відповідає освіті, що проводиться громадськими організаціями, й охоплює всі способи покращення та розвитку громадського життя в Північній Америці. Дехто звужує освіту для дорослих лише до технічних і економічних цілей. Водночас інші, наприклад Кенінгем, вважають, що головною метою освіти для дорослих є соціальна діяльність і фокусування на розвиток і вдосконалення громади (суспільства) [4]. *Освіта в громаді чи громадська освіта (community education)* належить до будь-якого формального чи неформального навчання, що провадиться в громаді, базуючись на громадських і неприбуткових організаціях, і є орієнтованою на активну діяльність, позитивні зміни і вирішення проблем громади. Головна мета такого навчання – не освіта окремих індивідуумів, а сприяння взаєморозумінню між членами певної громади (групи, когорти) та навчання з метою вирішення існуючих проблем чи складних ситуацій в громаді [3]. Винятковими рисами цієї форми навчання є добровільна (волонтерська) згода на участь, часта зміна вчительських та учнівських ролей у групі, а також якісні зміни, що виникають як результат колективної діяльності у самій громаді, так і в житті учасників навчання.

Деякі дослідники вважають, що громадська освіта (community education) виникла в США на початку ХХ ст. Ноулз і Стаблфільд, зокрема, дотримуються іншої думки і визначають 70-ті роки ХХ ст., коли організовані навчальні громади спричинили виникнення перших громадських шкіл для дорослих і дітей, роками зародження цієї освіти. Малкольм Ноулз, відомий американський дослідник освіти для дорослих у США і теоретик андрагогіки, називає громаду (community) “форматом для навчання”, засобами навчання, що допомагають індивідуумам та групам навчання краще і успішніше вирішити свої проблеми [7, с. 149]. Він ще називає громади „лабораторіями навчання”, тобто природним середовищем для втілення програм для дорослих.

Навчальні ініціативи, що виникли на засадах громад і були організовані освітянами, що займалися освітою для дорослих з метою вдосконалення та відновлення громад, є одним з типів так званих „навчальних громад” або

навчанням для дорослих у громадах і за допомогою громад [5]. Ознаками такої освіти є орієнтація на повсякденні життєві проблеми, що визначаються самими мешканцями громади, координування послуг та надання їх населенню, співпраця і тісні зв'язки між школою, громадою і домівкою. Американці зрозуміли, що універсальна шкільна освіта не завжди вчить, як справитися з новими віяннями часу, а саме урбанізацією, індустріалізацією, централізацією. Виникнення нових видів навчання стало відповіддю на багатомісне запитання філософів: “як виховувати особистостей, які спромоглися б на самоуправління” [6, с.141]?

Отже, як ми бачимо, зв'язок освіти з громадою, навчання у громадах, служіння громадам і вирішення громадських проблем впродовж тривалого часу було однією з центральних тем в освіті США. Ще Джон Дьюї зазначав, що школа в демократичному суспільстві повинна сама бути демократичною установою, а тому тісно пов'язана з громадою. Присвята служінню своїй громаді була і залишається сьогодні однією з керівних місій численних релігійних і церковних організацій та установ, які є важливим складником освіти в США. Не кажучи вже про громадські коледжі (community colleges), які є найбільшим сегментом американської вищої та тривалої освіти, присвяченим обслуговуванню населення та його потреб.

Сервіс-навчання поєднує в собі дві складні концепції: громадську діяльність (“service”) та спробу навчитися на досвіді цієї діяльності, пов'язати її з набутими вже знаннями (“learning”) [1]. Ми погоджуємося з Сандрою Мітчел, що громадська діяльність у групі стає сервіс-навчанням, коли поєднується зі шкільним курікулумом (розкладом, змістом навчання) та охоплює методику для осмислення студентами такої діяльності й поєднання з власними знаннями та досвідом [2]. Сервіс-навчання таким чином надає студентам можливість конструктивного спілкування в громаді, вчить відповідальності за інших і реального розуміння себе, а також сприяє набуттю навичок, необхідних для їхньої успішної діяльності та розуміння важливих історичних, соціальних, культурних, політичних і економічних проблем сучасності.

Як же на практиці функціонує сервіс-навчання і чи вдається освітянам в США запроваджувати його? Відповіддю буде „так”, і до того ж досить успішно. Вже в 1999 році 639 коледжів започаткували цей вид навчання на своїх кампусах [1]. Наприклад, Школа професійного навчання при Регіс-університеті пропонує низку різноманітних навчальних програм зі ступенями і без них, обслуговуючи понад 10 000 дорослих за допомогою інтернет-класів і семи кампусів, розкиданих у Колорадо і Лас-Вегасі. Всі курси, що пропонує школа, тривають п'ять-вісім тижнів, проводяться у зручний для дорослих час – ввечері – чи впродовж вихідних. Їх читають фахівці обраного предмета і викладачі університету. Школа започаткувала сервіс-навчання у 2000 році,

щоб надати можливість дорослим досягти омріяної мети. Школа визначає сервіс-навчання як розширену модель громадської залученості, до якої належать способи, методи та форми сервісу, а також захисту інтересів інших індивідуумів чи груп, підвищення свідомості в громадах і проведення досліджень, базуючись на громадах [2]. Деякі курси, які пропонуються у школі, були заплановано перебудовані для сервіс-навчання. Зокрема, клас для творчих письмових робіт ввів добровільне відвідування місцевих громадських організацій (притулку для бездомних і громадської їдальні). Цей досвід згодом став темою для написання екзаменаційних творчих робіт. Клас вступ до маркетингу запропонував своїм студентам розробити маркетинг-план для місцевої неприбуткової організації або подати свої пропозиції для вдосконалення її діяльності. Ці ідеї були передані зазначеним організаціям і оцінені під час занять. Інтернет-курс *Service Oriented Field Experience*, що пропонується студентам, які навчаються в магістратурі менеджменту неприбуткових програм, залучив студентів до тижневої подорожі в Гватемалу та Сальвадор, де вони мали змогу вивчити економічні та соціальні проблеми цих країн, попередньо ознайомившись з матеріалом через Інтернет. Клас *Public Relations* закінчується створенням буклету чи міні-газети, у яких студенти вміщують найчастіше відомості та інформацію для місцевих агентств і підприємств. Результат існування таких класів позитивний: участь дорослих у житті громади значно зросла і не зменшується після завершення навчання.

Отже, як ми можемо висувати, сервіс-навчання впевнено прокладає собі шлях в американських навчальних закладах, його громадська спрямованість дає підстави сподіватись на позитивні зміни у житті суспільства і зростання добробуту населення. Ми спробували розкрити сутність сервіс-навчання, визначити його історичні передумови та місце в теоретичному надбанні освіти для дорослих у США, звертаючи увагу на її громадський аспект, а також розглянути можливості практичного втілення такої методики, її потенціал і позитивний результат.

Отже, сервіс-навчання – це популярна освітня діяльність сьогодні в США, що поширюється в навчальних закладах різних рівнів, але ще не позбавлена контрверсій і труднощів. Програми стають різноманітнішими, залежно від історичних передумов та місій навчальних закладів. Інколи таке навчання є частиною шкільного курікулуму, розробленого викладачами, інколи це “позашкільна” (co-curricular) діяльність, яка ґрунтується на громадських організаціях, що забезпечується окремою ланкою складної університетської структури в США. Такі розбіжності досі є спірним питанням на університетських кампусах і у роботі дослідників. Однак зрозуміло, що “сервіс”, поєднаний з “навчанням”, додає незаперечної ваги обом цим термінам і перетворює ці поняття у нову якісну освітню категорію.

Це сприятиме розвитку критичного мислення студентів, зростанню навчальної мотивації та бажання навчатися впродовж життя, а також у цілому побудові громадського суспільства у XXI ст.

-
1. *Brookfield, S.* Adult learners, adult education, and the community. N. Y., 1983.
  2. *Hugo, Jane M.* Learning community history // New directions for adult and continuing education. San Francisco, 2002. N. 95
  3. *Knowles M.* The modern practice of adult and continuing education: from pedagogy to andragogy. N. Y., 1980.
  4. *Merriam Sharan B. and Brockett Ralph G.* The profession and practice of adult education: an introduction. San Francisco, 1997.
  5. *Mitchell, Sandra L.* Service learning in adult accelerated programs. // The changing face of adult learnin, Alliance / ACE Conference, Austin, TX, USA, 2001. Oct. 10-13.
  6. *Stanton Timothy K., Giles Dwight E. and Cruz Nadinne I.* Service – learning. San Francisco, 1999.
  7. *Stubbfield, H.* Towards a history of adult education in America: the search for a unifying principle. L., 1988.

SERVICE-LEARNING IN AMERICAN ADULT EDUCATION

Nataliya Horuk

*Ivan Franko National university of Lviv,
Doroshenko Str.,41, UA—79000 Lviv, Ukraine*

The article discusses service-learning, as a recent phenomena in American education, explains the development of the term and establishes its place in the historical context of adult education in the 20-th century. As an example some cases of its practices and implementations are provided.

Key words: service-learning, adult education, community education.

Стаття надійшла до редколегії 14.10.2003
Прийнята до друку 28.01.2004